

AZƏRBAYCANDA SƏNAYENİN FORMALAŞMASINDA HEYDƏR ƏLİYEV İRSİ

Rövşən Rizvan oğlu Əliyev
texnika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Mingəçevir Dövlət Universiteti
rovshan.aliyev@mdu.edu.az

Xülasə: *Görkəmli ictimai-siyasi xadim Heydər Əliyevin Azərbaycan Respublikasına ilk dəfə hakimiyyətə gəldiyi dövrdə Sovetlər Birliyində ölkəmiz iqtisadi göstəricilərə görə ən sonuncu yeri tuturdu. Onun siyasi nüfuzu, gərgin əməyi sayəsində qısa müddət ərzində onlarla zavodlar, fabriklər tikilib istifadəyə verilmişdir.*

Ulu Öndərin ikinci dəfə hakimiyyətə gəldiyi dövrdə (1993-2003-cü illər) neft-qaz sənayesi sahəsindəki 1994-cü ildə “Əsrin müqaviləsi” kontraktı imzalanmışdır. Artıq 1995-1996-cı illərdə ölkədə siyasi sabitlik təmin olunandan sonra Ulu Öndərin rəhbərliyi ilə iqtisadiyyatın sabitləşməsinə özündə əks etdirən ən mühüm iqtisadi göstəricilər – ümumi daxili məhsul, sənaye və kənd təsərrüfatı məhsulu, kapital qoyuluşu özündən əvvəlki ilə nisbətən artmağa başlamışdır. Ulu öndər Heydər Əliyev ölkədə istehsal və xidmət sahələrinin fəaliyyət göstərməsinə xüsusilə diqqət yetirmişdi.

Bu gün Ulu Öndərin sənaye siyasəti Azərbaycan Respublikasının prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam və inkişaf etdirilir. Ölkədə sənayeləşmənin milli dövlət standartı işləniş hazırlanmışdır. Ölkə başçısının müvafiq fərmanları ilə regionlarda istifadəyə verilən sənaye parkları və məhəllələri Azərbaycanda qeyri-neft sənayesinin davamlı inkişafında mühüm rol oynayır.

Bu gün Heydər Əliyev Fondu Ulu Öndərin irsi ilə ləyaqətlə yaşayır. Birinci vitse-prezident xanım Mehriban Əliyevanın rəhbərliyi ilə Heydər Əliyev Fondu Ulu Öndərin siyasətini uğurla həyata keçirir və bu irsi layiqincə qoruyub saxlayır. Bu fond dünyanın ən nüfuzlu xeyriyyə təşkilatına çevrilmişdir.

Açar sözlər: *Ulu Öndər, Sovetlər Birliyi, sənaye, istehsal, məişət xidməti, zavod, fabrik, müəssisə, məhsul, istehsal gücü, texniki qurğular, sosial-iqtisadi, qeyri-neft sektoru, texnopark, sənaye məhəlləsi, innovasiya, informasiya texnologiyaları*

Azərbaycanın inkişafında tarixi missiya

Tale, çətin və ağır günlərdə xalqın xilaskarı kimi göndərdiyi şəxsiyyəti əvəzolunmaz lider, görkəmli ictimai-siyasi xadim, professional siyasətçi kimi qəbul edir. Başqa sözlə desək, xalqımız ağır sınaqlarla üzləşdiyi ən marəkkəb vaxtlarda ona bu böyük şəxsiyyəti – Heydər Əliyevi xilaskar kimi yetirdi.

Bütün azərbaycanlıların ümummilli lideri vətən, xalq və dövlətlə ən yüksək hisslərlə bağlı olan, həyatını əriyən şam kimi bu xalqın, ölkənin inkişafı, çiçəklənməsi və tərəqqisi yolunda yaşamış Heydər Əliyev hesab olunur.

Keçən əsrin ikinci yarısından etibarən Heydər Əliyevin Azərbaycan dövləti və xalqı qarşısında əvəzsiz xidmətləri Ulu Öndərin Azərbaycanda hakimiyyətə gəldiyi 14 iyul 1969-cu ildən uğurla başlamışdır.

Sovet rejiminin sərt qanunlarının qüvvədə olduğu illərdə Heydər Əliyevin milli fanatizmi və qətiyyətli addımları sayəsində Azərbaycan öz milli dövlətçilik və müstəqillik ənənələrini bərpa etməyə başladı. Görkəmli ictimai-siyasi xadim Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərliyə gəlişi respublikamızın demək olar ki, bütün sahələrində böyük inkişafa, sözün əsil mənasında iqtisadi, elmi, ədəbi və mədəni inkişafda sıçrayışa səbəb oldu. Ulu Öndərin əvəzsiz səyləri nəticəsində Azərbaycanda müstəqil təfəkkürə yol açıldı və bu, uzun illər sovet təsiri altında işləyən xalqımızın müstəqilliyi yolunda vacib addım oldu.

Azərbaycan zəngin təbii ehtiyatlara və yüksək istehsal potensialına malik ölkə olmasına baxmayaraq, milli gəlirin inkişaf tempi, sənaye və kənd təsərrüfatı istehsalının həcmi, elmi-texniki tərəqqinin istehsalatda tətbiqi və əmək məhsuldarlığı baxımından, yuxarıda deyildiyi kimi, ümumittifaq göstəricilərindən xeyli geri qalmışdı. Eyni zamanda, respublikada iqtisadi və siyasi böhran hökm sürürdü və dərinləşirdi.

Ulu öndər Heydər Əliyev Azərbaycanda iqtisadiyyatın inkişaf etdirilməsi üçün öz nüfuzundan və şəxsi keyfiyyətlərindən istifadə edərək o zamankı Sovetlər Birliyinin Nazirlər Soveti qarşısında ölkənin iqtisadiyyatının dirçəldilməsi üçün vəsatət qaldırmış, nəzərdə tutulan tədbirlərin uğurla həyata keçirilməsinə nail olmuşdur. Qısa müddət ərzində Azərbaycanda sənaye məhsulları istehsalındakı gerilik aradan qaldırıldı. 1982-ci ildə tək sənayedə 1969-cu ildə istehsal edilmiş milli gəlirin həcmindən 36,6 faiz çox xalis məhsul istehsal edilmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, bu illərdə milli gəlirin 43-47 faizi sənayedə istehsal edilirdi.

1969-1982-ci illərdə ölkə iqtisadiyyatının mühüm aparıcı və böyük potensiala malik olan sənaye sahəsində digər sahələrdə olduğu kimi yüksək nailiyyətlər əldə edilmişdir. Bu zaman kəsiyində sənaye məhsulları istehsalının real həcmi 2,7 dəfə artmışdır. Respublikanın sənayesi keçmiş İttifaqın bütün respublikaları arasında daha yüksək sürətlə (orta illik artım 7,9 faiz) inkişaf edirdi. Sənaye istehsalının 13 il ərzində ümumi həcmi müharibədən sonrakı bütün dövrün (1970-ci ilə qədər) istehsalını 2 dəfə üstələmişdir. Bu dövrdə Respublikanın ərazisi üzrə məhsuldar qüvvələrin inkişafında və yerləşdirilməsində böyük irəliləyişlər baş vermişdi. Əgər 1969-cu ildə bütün sənaye məhsulunun 57 faizi Bakı şəhərində yerləşən müəssisələr tərəfindən istehsal olunurdusa, Sumqayıt, Gəncə, Mingəçevir, Şirvan, Naxçıvan, Xankəndi, Yevlax, Şəki, Lənkəran şəhərlərinin sənayesinin inkişaf etdirilməsi nəticəsində onların payı ilbəl artaraq, 1982-ci ildə 51 faizə çatmışdır. Bakı şəhərinin sənaye məhsulunun xüsusi çəkisinin azalmasına baxmayaraq, 1970-ci illə müqayisədə istehsalının həcmi 2 dəfə artmışdır. [1, s. 15]. O illərdən bəri, demək olar ki, Azərbaycanda istehsal və xidmət sahələrinin inkişafının əsası qoyuldu. Görülən əməli tədbirlər nəticəsində neft-qaz, neft-kimya, energetika, maşınqayırma, metallurgiya, yüngül, yeyinti və digər sənaye sahələrinin inkişafına nail olunmuşdur.

1969-1982-ci illərdə Ulu Öndərin rəhbərliyi dövründə ölkədə sənaye və xidmət sahələrinin formalaşmasında rolu

1969-1982-ci illər ərzində Azərbaycanda 213 yeni sənaye müəssisələri istismara verilmişdir. Bu sənaye müəssisələrinə Bakı Məişət Kondisionerləri zavodu, Tikiş, Ayaqqabı hissələri fabrikləri, Şampan Şərab zavodu; Salyan Plastmass Emalı zavodu; Sumqayıtda Sintetik Kauçuk zavodu, Yuyucu Vasitələr zavodu, Kompresor zavodu, Üst Trikotaj fabriki; Gəncədə Çini Qablar zavodu, Mingəçevir Texniki-Rezin Məmulatı zavodu; Lənkəranda Konserv zavodu, Çay fabriki; Naxçıvanda Şüşə Qablar zavodu; Kəlbəcərdə "İstisu" mineral zavodu; Yevlaxda Yunun İlk emalı fabriki və s. kimi böyük iqtisadi potensiala malik müəssisələr bu illərdə tikilib istifadəyə verilmişdir. Göstərilən 13 il ərzində istehsal olunan sənaye məhsulları öz həcminə görə 50 ilə bərabər idi. Bu illərdə bütün maneələrə baxmayaraq, Azərbaycanda hər bir istehsal müəssisəsinin inşa edilib istismara verilməsinin arxasında Ulu Öndərin şəxsi iradəsi, nüfuzu və böyük əzmkarlığı dayanırdı.

1973-1982-ci illərdə fəaliyyət göstərən bir neçə sənaye müəssisələrinin fəaliyyətinin təhlili aparılmışdır. O dövrdə respublikanın qarşısında duran ən vacib məsələlərdən biri kimya sənayesinin inkişaf etdirilməsi dururdu. Yeni kimya müəssisələrinin inşa etdirilməsi, fəaliyyətdə olanların istehsal proseslərinin təkmilləşdirilməsi həyata keçirildi. Kimya sənayesi üzrə Sumqayıt Sintetik Kauçuk zavodunda yüksək təzyiqli polietilen, butil-kauçuk, butil-stirol lateks istehsalı üçün yeni avadanlıqlar alınaraq istifadəyə verilmişdir. Yüksək markaya malik kauçuk sexinin yenidən qurulması Bakı şin zavodunun yerli xammala təchiz olunmasına şərait yaratmışdır.

1973-cü ildə Gəncə Çini qablar zavodu inşa edilərək istifadəyə verilmişdir. Zavod istehsal etdiyi Şərq dəstləri, çay, kasa, şərbət, güləb dəsti, piyalə, çaydan və s. məhsullarla keçmiş Sovetlər Birliyi ölkələrini təmin etməklə bərabər xarici ölkələrə də (Çexoslovakiya, Rumıniya, Macarıstan, Yaponiya və s.) ixrac edilirdi. Zavodda 2500 nəfərədək işçi çalışırdı.

1975-ci ildə SSRİ-də ilk məişət kondisionerləri zavodu (SSRİ Nazirlər Sovetinin qərarına əsasən əvvəlcə Daşkənd, daha sonra Zaporozje şəhərlərində tikilməsinin nəzərdə tutulmasına baxmayaraq) Bakı şəhərində fəaliyyətə başlamışdır. Birinci il zavod 25 min kondisioner istehsal etmişdir. Sonrakı illərdə bu rəqəm il ərzində 430 minə ötmüşdür. Bakı Məişət Kondisionerləri Zavodunun məhsullarına həmişə böyük tələbat olub. Hər il Kubaya, Misirə, Avstraliyaya, İrana, Çinə və s. xarici ölkələrə 120-150 min kondisioner satılmışdır. Sovet vətəndaşları üçün isə bu kondisionerlər isti yay günlərində rahatlıq simvolu sayılırdı. Zavodda 7.5 min işçi çalışırdı [2].

Əhalinin gündəlik tələbatını ödəmək üçün Sumqayıt yuyucu vasitələr zavodu tikilərək istifadəyə verilmişdir. 1975-ci ildə Sumqayıt superfosfat zavodunda texnoloji proseslər sahəsində aparılmış təkmilləşdirmələr, xarici ölkədən alınan yeni avadanlıqların hesabına sulfat turşusunun istehsal gücü ildə 450000 tona çatdırılmasına nail olunmuşdur. Superfosfat zavodunun 2 sayılı sulfat turşusu sexində yüksək texniki xidmətin nəticəsi olaraq göstərici həmişə yüksək olmuşdur. Təkcə 1981-ci ilin birinci kvartalında öhdəlik hesabına 432 ton məhsul təhvil verilmişdir. Bu 15 min 552 manatlıq əlavə məhsul deməkdir. Aprel ayında planın 3,3 faizi qədər, yəni 305 ton əlavə sulfat turşusu istehsal edilmişdir [3].

Neft sənayesinin ölkənin sosial-iqtisadi inkişafında əhəmiyyətli rol oynayacağını düşünən Ulu öndər Heydər Əliyev bu sahədə fəaliyyət göstərən alimləri, elmi-tədqiqat institutlarının aparıcı mütəxəssislərini Bakıya dəvət edərək, bu sahədə yeni texnologiyaların tətbiq edilməsinin müzakirə olunmasına nail olmuşdur.

Beləliklə, Ulu öndər Heydər Əliyev 1969-1982-ci illərdə Sovetlər Birliyində ölkəyə birinci rəhbərliyi dövründə bütün maneələrə, çətinliklərə baxmayaraq, ölkədə sənayenin inkişafı sahəsində qarşısına qoyduğu məqsədlərə çatması üçün bütün zəruri addımlardan istifadə edərək onların reallaşdırılmasına nail oldu.

Heydər Əliyevin Azərbaycanın sənaye sahəsinin formalaşması və iqtisadi inkişafına böyük təsiri olmuşdur. Onun iqtisadi siyasətləri və liderliyi, ölkəni energetik inkişafın, sənaye sahəsinin inkişafının və xarici investisiyaların cəlb edilməsinin təminatçısı olmuşdur. Heydər Əliyev dövründə Azərbaycan sənaye sahəsinin diversifikasiyasına diqqət yetirilir. Bu, neft və qaz sahələrinin yanı sıra başqa sənaye sahələrinin inkişafına da yol açır. Bu, iqtisadi çeşidliliyi artırmağa və ölkənin uzunmüddətli iqtisadi inkişafına nail olmağa kömək edir [5].

Onu da etiraf etmək lazımdır ki, Heydər Əliyevin hakimiyyətdə olduğu ilk illərdə göstərdiyi şəxsi səylər nəticəsində Azərbaycanda yaradılan sənaye kompleksləri Ulu Öndərin yoxluğu dövründə – 1987-1993-cü illərdə sürətlə tənəzzülə uğradı və həyata keçirilən böyük nailiyyətlər itirildi. Yeni antimillə mərkəzlərin oyunaqlarına çevrilmiş dövlət hakimiyyəti orqanlarının yarıtılmaz fəaliyyəti nəticəsində Azərbaycanda işlək vəziyyətdə olan zavodlar, fabriklər, kombinatlar fəaliyyətlərini dayandırdı, ölkə daxilində olan qara və qiymətli metalların xarici ölkələrə daşınması sayəsində əksər istehsal sahələri öz fəaliyyətlərini dayandırdı.

Qeyd olunan 6 il – “Heydər Əliyevin yoxluğu illəri” Azərbaycanın həyatında olum-ölüm sınağında mübarizə apardığı illər idi. 1988-ci ildən bəri kəskinləşən vəziyyət tezliklə Qarabağ müharibəsinə gətirib çıxardı. Sonra respublikamızın qarşısında müstəqilliyini itirmək təhlükəsi yarandı: vətəndaş müharibəsi, siyasi böhran, sosial fəlakətlər ölkəni sarsıtmağa başladı. Dövlət hakimiyyətinin idarəedilməsini bacara bilməyən antimillə qüvvələrin xəyanəti sayəsində torpaqlarımız bir-birinin ardınca işğal edildi, bir milyondan artıq soydaşımız öz evlərini tərk edərək, başqa şəhər və rayonlarımıza köç etmək məcburiyyətində qaldı. Onsuz da uçurumun kənarında olan Azərbaycanın çıxılmaz vəziyyəti daha da ağırlaşdı.

Baxmayaraq ki, Azərbaycan Respublikası 1991-ci ildə müstəqilliyini bəyan etdi, ancaq əslində real müstəqilliyə 1993-cü ildə nail olunmuşdur. Həmin il xalqın ısrarlı tələb və xahişindən sonra Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışı baş verdi və bununla da Azərbaycanda iqtisadi inkişaf dövrünün ikinci mərhələsi (1993-2003-cü illər) başlandı.

1993-2003-cü illərdə Ulu Öndərin rəhbərliyi dövründə ölkədə sənaye və xidmət sahələrinin formalaşmasında rolu

Azərbaycana ikinci dəfə hakimiyyətə gələn Ulu Öndər çox qısa zamanda aparılmış uzaqgörən siyasət və həyata keçirilən əməli tədbirlər nəticəsində ölkənin hərtərəfli inkişafına nail oldu. Hər şeydən əvvəl, ölkədəki vətəndaş müharibəsinin qarşısı alınmış, respublikanı dağılma təhlükəsindən azad etmişdir. Yüksək dövlət idarəçiliyi qabiliyyəti sayəsində ictimai-siyasi sabitliyi bərpa edən rəhbər vətəndaş cəmiyyətinin əsasını qoydu.

Ulu öndər Heydər Əliyevin neft-qaz sənayesi sahəsindəki həyata keçirdiyi titanik fəaliyyətini Azərbaycanı gələcəkdə sosial-iqtisadi inkişafa aparacaq yol xəritəsi kimi də qiymətləndirmək olar. Belə ki, 1994-cü ildə “Əsrin müqaviləsi” və sonralar bağlanmış 20 neft müqavilələrinin imzalanması ilə dünyanın aparıcı dövlətlərinin neft şirkətlərinin Xəzər hövzəsində külli miqdarda investisiya yatırması, Azərbaycana həm də ən müasir innovasiya və informasiya texnologiyalarını gətirmişdir.

Ulu öndər Heydər Əliyev eyni zamanda, Azərbaycan qazının dünya bazarlarına çıxarılması üçün nəzərdə tutulan və regionun kifayət qədər əhəmiyyətli layihəsi hesab olunan Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz kəmərinin də təməlini qoydu.

1995-1996-cı illərdə böhrandan çıxan iqtisadiyyat əsasən sabit inkişaf yoluna düşmüş, ölkədə siyasi sabitlik təmin olunmuş, islahatların keçirilməsi geniş vüsət almış, bazar münasibətləri əsasında iqtisadiyyatın inkişafı üçün normativ-hüquqi baza yaradılmışdır.

1995-1997-ci illərdə özündən əvvəlki ilə nisbətən mühüm iqtisadi göstəricilərin dəyişməsi meylləri aşağıdakı cədvəldə verilmişdir [6, s. 111].

Cədvəl 1

1995-1997-ci illərdə Azərbaycanda sosial-iqtisadi göstəricilər

Əsas göstəricilər	Əvvəlki ilə nisbətən		
	1995	1996	1997
ÜDM	88,2	101,3	105,8
Sənaye məhsulu	78,6	93,3	100,3
Kənd təsərrüfatı məhsulu	93,0	103	93,1
Kapital qoyuluşu	82,0	2,1 d.	167
Əmtəə dövriyyəsi	102	114,1	114,9
Əhaliyə pullu xidmət	75,6	115,7	111,1
Əhalinin pul gəlirləri	5,5 dəfə	140 ¹	150
Əmək haqqı	407,6	143,1	158,5
İxrac	100,1	99,1	123,8
İdxal	85,8	143,9	82,7

Ulu öndər Heydər Əliyev ölkədə istehsal və xidmət sahələrinin fəaliyyət göstərməsinə xüsusilə diqqət yetirmişdi. Buna misal olaraq, Şəki şəhərində ipək kombinatının öz fəaliyyətinin bərpası üçün 300 min AZN faizsiz kredit və 100 min AZN maliyyə yardımı ayrılmasını göstərmək olar. Sumqayıt, Şirvan, Neftçala, Mingəçevir, Salyan, Lənkəran şəhərlərində müxtəlif mənbələrdən istehsal və xidmət sahələrinə investisiya qoyulması da təmin edilmişdir.

Belə tədbirlər nəticəsində 2001-2002-ci illərdə istehsal və xidmət sahələrində bazar münasibətləri hökmran mövqə tutmuşdur. İqtisadiyyatın digər sahələrinə investisiya qoyuluşu imkanları genişlənmiş, ÜDM, sənaye və kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalının artımı sürətlənmişdir. Özəl sektor ÜDM istehsalında həlledici mövqə tutmuşdur. Onun xüsusi çəkisi 1995-ci ildəki 32-33 %-dən 72 %-ə çatmışdır [6, s. 110-132].

Son olaraq qeyd etmək olar ki, Heydər Əliyevin hakimiyyəti illərində Azərbaycanın sənaye sektorunda mühüm irəliləyişlər baş verdi.

Neft və Energetika Sənayesi: Azərbaycanın enerji sektoru Heydər Əliyev dövründə böyük transformasiya yaşadı. Ölkənin Xəzər dənizindəki zəngin neft və təbii qaz ehtiyatları beynəlxalq investisiyaları cəlb etməyə başladı. Bu dövrdə Azərbaycanın enerji infrastrukturu inkişaf etdirilmiş,

Xəzər dənizində neft və təbii qaz yataqlarının işlənilməsi üçün beynəlxalq enerji şirkətləri ilə müqavilələr bağlanmışdır.

Kimya və Neft-Kimya Sənayesi: Azərbaycan neft-kimya məhsullarının istehsalı sahəsində mühüm addımlar atmışdır. Heydər Əliyevin dövründə neft-kimya müəssisələri tikilmiş, ölkənin neft və təbii qaz ehtiyatları neft-kimya məhsullarının istehsalına imkan vermişdir.

Metallurgiya Sənayesi: Metallurgiya sənayesi xüsusilə dəmir və polad istehsalı sahəsində inkişaf etmişdir. Ölkənin təbii sərvətləri metallurgiya sektorunun inkişafına kömək etdi.

Müdafiə Sənayesi: Azərbaycan müdafiə sənayesinin inkişafına böyük əhəmiyyət verirdi. Müdafiə sənayesi silah və hərbi texnika istehsalında böyük irəliləyiş əldə edib.

Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında Azərbaycan energetika, neft-kimya, metallurgiya və müdafiə sənayesindəki inkişafı hesabına iqtisadiyyatını şaxələndirməyə və inkişaf etdirməyə çalışırdı. Bu hadisələr ölkənin iqtisadi müstəqilliyini artırdı və Azərbaycanı regional gücə çevirdi.

Bununla belə, Azərbaycanın sənaye sektorunun davamlılığına onun enerji mənbələrindən həddindən artıq asılılığını azaltmaqla və digər sektorlara şaxələndirmək yolu ilə nail olmaq olar. Bundan əlavə, davamlılıq və ətraf mühitə təsirlər nəzərə alınmaqla sənaye artımı planlaşdırılmalıdır.

Bunun nəticəsidir ki, Heydər Əliyev dövrü Azərbaycanın sənaye sektorunda böyük irəliləyişlər əldə etdiyi, ölkənin iqtisadi potensialının yüksəldiyi dövr kimi yadda qalıb. Bununla belə, Azərbaycanın gələcək uğurunu sənaye sektorundan enerji mənbələrindən asılılığını azaltmaqla və şaxələndirməyə yönəlməklə əldə etmək olar.

Heydər Əliyev fəaliyyətinin zirvəsi

Bu gün Heydər Əliyevin titanik fəaliyyəti və ideyaları Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin fəaliyyəti və gərgin əməyi nəticəsində yaşayır. Bunun bariz nümunəsi 11 fevral 2004-cü il tarixdə qəbul edilmiş 2004-2008-ci illər üçün "Azərbaycan Respublikası Regionlarının Sosial-İqtisadi İnkişafı Dövlət Proqramı"nın qəbul olunması oldu. Bu proqramın əsas məqsədi regionların təbii şəraitindən və sərvətlərindən səmərəli istifadə etməklə qeyri-neft sənaye sektorunun, o cümlədən emal sənayesinin, xidmət və digər infrastruktur obyektlərin səviyyəsini artırmaq, kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalını yüksəltmək və əhalinin həyat səviyyəsini daha da yaxşılaşdırmaqdan ibarət olmuşdur.

Sənayenin modernləşdirilməsi – istehsalın avtomatlaşdırılması, əl əməyinin mexanikləşdirilməsi və onun strukturunun təkmilləşdirilməsi prezident İlham Əliyevin müəyyən etdiyi iqtisadi siyasətin mühüm tərkib hissəsidir. Belə ki, dövlət başçısı ölkəmizdə sənayeləşmənin müasir dövlət standartları səviyyəsinə çatdırılması, dünya bazarında rəqabətqabiliyyətli sənaye məhsulu istehsalının çeşidlərinin artırılması məqsədi ilə "Azərbaycan Respublikasında sənayenin inkişafına dair 2015-2020-ci illər üçün Dövlət Proqramı"nı təsdiq etmiş, 2014-cü ili "Sənaye İli" elan etmişdir [7].

Sənaye parkları və məhəllələri mövcud potensialın gücləndirilməsi və yeni istehsal sahələrinin yaradılması, sənayenin modernləşdirilməsi baxımından yeni yanaşmadır. Odur ki, son dövrlərdə ölkədə bu tipli təsisatların yaradılması istiqamətində xeyli iş görülmüşdür.

Kimya sənayesinin inkişaf etdirilməsi məqsədi ilə 2011-ci ildə Prezident İlham Əliyev tərəfindən Sumqayıt Kimya Sənaye Parkının yaradılmasına qərar verilmişdir. "Glassica" QSC-nin Şüşə tara məhsullarının istehsalı müəssisəsində müxtəlif çeşidli rəngli şüşə tara məhsulları (butulka) təşkil edir. Müəssisədə istehsal olunan məhsullar daxili tələbatı tam ödəməklə yanaşı, xarici bazarlara da ixrac ediləcək

2016-cı ildə istifadəyə verilmiş Qaradağ Sənaye Parkının ilk rezidenti statusu almış "Bakı Gəmiqayırma Zavodu" MMC-nin fəaliyyət göstərməsinə dövlət tərəfindən hərtərəfli şərait yaradılmışdır. Müəssisə ən müasir tələblərə cavab verən müxtəlif təyinatlı gəmilərin tikintisi, təmiri və ümumilikdə dəniz və mühəndislik işlərinin yerinə yetirilməsi istiqamətində fəaliyyət göstərir. Bu müəssisədə ildə 15 min ton yükötürmə qabiliyyəti olan dörd və ya 70 min ton yükötürmə qabiliyyəti olan iki tanker və dörd özül təchizat gəmisi tikmək, müxtəlif təyinatlı 80-100 gəmini təmir etmək mümkündür. Zavodun Bakı Beynəlxalq Dəniz Ticarət Limanına yaxın olması gələcəkdə sinerji effekti yaradacaqdır. Bakı Gəmiqayırma Zavodu Azərbaycanın gəmiçilik

sahəsində idxaldan asılılığını aradan qaldıracaq və Xəzər donanmasını müasirləşdirməyə imkan verəcəkdir ki, bununla da Azərbaycanın dəniz dövləti kimi qüdrəti artacaqdır.

2018-ci ildə Prezident İlham Əliyev Mingəçevir Sənaye Parkında “Mingəçevir Tekstil” MMC-nin iplik istehsalı üzrə iki müəssisəsinin açılışında iştirak etmişdir. Burada yaxın gələcəkdə yüngül sənaye məhsulları, o cümlədən toxuma, tikiş, corab, ayaqqabı və tibbi kosmetika istehsalı üzrə yeni 9 fabrikin yaradılması da nəzərdə tutulmuşdur. Pambıqçılığın sürətlə inkişafı qabaqcıl texnologiyalara əsaslanan yeni istehsal və emal sahələrinin təşkilini tələb edir. İqtisadiyyat Nazirliyinin Sahibkarlığa Kömək Milli Fondunun dəstəyi ilə yaradılan bu cür müəssisələrin istifadəyə verilməsi ölkədə toxuculuq sənayesinin inkişafına, yerli istehsal müəssisələrinin davamlı, keyfiyyətli və ucuz xammalla təmin olunmasına, eləcə də istehsal edilən pambığın hazır məhsul kimi ixracına, ölkəyə əlavə valyuta axınına imkan verəcəkdir.

2019-cu ildə Pirallahı Sənaye Parkında Əczaçılıq məhsullarının istehsalı üzrə ixtisaslaşmış "Diamed Co" şpris zavodu istifadəyə verilmişdir.

15 avqust 2023-cü ildə Bakının Pirallahı rayonunda “Diamed” dərman istehsalı zavodunun açılmışdır. Zavodda müxtəlif adlarda, geniş çeşiddə (NaCl 0,9 faiz; Ringer; Ringer laktat; Qlükoza və s.) və müxtəlif həcmərdə (100 ml, 200 ml, 250 ml, 400 ml, 500 ml) həyati vacib və zəruri venadaxili dərman məhlulları istehsal olunacaq. Müəssisənin illik istehsal gücü 20 milyon litrdir. Ölkəmizin bu dərmanlara olan illik tələbatı isə təxminən 15 milyon litrdir. Beləliklə, müəssisədə istehsal edilən məhsulların yerli bazarın tələbatını ödəməsi ilə yanaşı, Rusiya, Gürcüstan və Orta Asiya ölkələrinə ixracı da nəzərdə tutulur [8].

Prezident İlham Əliyev, eyni zamanda, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanıdır. Ölkənin sosial-iqtisadi inkişaf strategiyasını uğurla həyata keçirdiyi kimi, ordu quruculuğunda da, ölkənin milli təhlükəsizliyinin təmin edilməsində də, işğal altında olan torpaqlarımızın azad edilməsində də göstərdiyi cəsarəti, qətiyyəti, iradəni də uğurlu addım hesab edilir. Onun rəhbərliyi ilə 27 sentyabr 2020-ci ildə başlayan və cəmi 44 gün davam edən müharibənin, Ermənistanın noyabrın 8-də Şuşa yaxınlığında qələbə ilə başa çatan müharibədə kapitulyasiya və məğlubiyyət aktını imzaladığının şahidi olduq. Cəsur Azərbaycan Ordusunun adını çəkəndə titrəyən düşmən Ağdam, Kəlbəcər və Laçını döyüşsüz təslim etmək məcburiyyətində qaldı, çünki əvvəlcədən məhkum olduğunu bildirdi.

Bu böyük qələbə Ulu öndər Heydər Əliyevin yürütdüyü uğurlu siyasətin və bu siyasəti uğurla davam etdirən cənab Prezident İlham Əliyevin fəaliyyətinin nəticəsi idi. Ona görə də müharibənin bitdiyi gün cənab prezident Fəxri xiyabana gəldi, Ulu Öndərin məzarını ziyarət etdi və ata vəsiyyətini yerinə yetirdiyinə görə özünü xoşbəxt hiss etdiyini bildirdi.

Heydər Əliyev – “Gün o gün olacaq ki, Novruz bayramını bir dəfə Şuşada, o biri il Laçında, o biri il Kəlbəcərdə, Ağdamda, Füzulidə, Cəbrayıldə, Zəngilanda, Qubadlıda keçirəcəyik. Əminəm ki, belə də olacaqdır. Mən buna inanıram və bu inamla yaşayıram, bu inamla işləyirəm və bu inamla da Azərbaycan xalqına rəhbərlik edirəm”, - deyərək öz fikrini inamla ifadə etmişdir [9].

Heydər Əliyev irsi ləyaqətlə yaşayır

Xüsusi vurğulamaq lazımdır ki, Birinci vitse-prezident xanım Mehriban Əliyevanın rəhbərliyi ilə Heydər Əliyev Fondu Ulu Öndərin siyasətini uğurla həyata keçirir və bu irsi layiqincə qoruyub saxlayır. Qafqazın ən böyük qeyri-hökumət təşkilatı olan Heydər Əliyev Fondu dünyanın ən nüfuzlu xeyriyyə təşkilatına çevrilib. Dünyanın müxtəlif ölkələrində həyata keçirilən xoşməramlı missiyalar və müxtəlif layihələr Ulu Öndərin təbliğatının təbliğinə yönəlmişdir.

Bu gün biz Heydər Əliyev Fondunun Qarabağ və Şərqi Zəngəzurda fəaliyyətinin ən parlaq təzahürünü müşahidə edirik. Fond işğaldan azad edilmiş rayonlarımızda birinci xanım Mehriban Əliyevanın bilavasitə şəxsi nəzarəti və diqqəti altında həyata keçirilən bərpa və yenidənqurma prosesinin ön sıralarında yer alır. Heydər Əliyev Fondu Qarabağ və Şərqi Zəngəzurda düşmən vandallar tərəfindən dağıdılmış tarixi-mədəni və dini irsimizin bərpası istiqamətində mühüm işlər görür.

Qarabağ münafişəsini “Dəmir yumruq” qüvvəsi ilə “tarixin arxivi”nə göndərən qalib Baş Komandan İlham Əliyev Azərbaycanın həyatında yeni səhifə açdı və yeni reallıqların yaranması üçün zəmin yaratdı. Cənubi Qafqazda sülhün və təhlükəsizliyin təmin edilməsi üçün yeni

əməkdaşlıq platformalarının yaradılmasını təklif edən Azərbaycan Prezidenti Azərbaycanı Avrasiyada da mühüm nəqliyyat-logistika ünvanına çevirmişdir.

Bütün bunlar Heydər Əliyev dahisinin xalqımızın rifahı və xoşbəxtliyi üçün tərtib etdiyi, prezident İlham Əliyevin həyata keçirdiyi mükəmməl yol xəritəsinin uğurlu davamıdır və gələcək nəsillərimiz bu iki şəxsiyyətin yaratdığı mükəmməl dövlətçilik zəminində inamlı addımlarla irəliləyəcəklər.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. [elektron resurs] URL: <https://www.stat.gov.az/source/others/H.Aliyev/Pdf/14-21.pdf>
2. [elektron resurs] URL: <https://e-derslik.edu.az/books/272/units/unit-1/page146.html>
3. Quliyev S. Mayaklar. Sosialist Sumqayıtı. 21 may 1981-ci il
4. Hüseynova İ. Müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurucusu. Bakı: Təhsil, 2004, 472 s.
5. URL: http://anl.az/down/meqale/xalqqazeti/xalqqazeti_may2009/78373.htm
6. [elektron resurs] URL: <https://www.stat.gov.az/source/others/H.Aliyev/Pdf/110-132.pdf>
7. “Azərbaycan Respublikasında sənayenin inkişafına dair 2015-2020-ci illər üçün Dövlət Proqramı”nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı. Bakı şəhəri, 26 dekabr 2014-cü il, № 964
8. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin rəsmi saytı [elektron resurs] URL: <https://president.az>
9. [elektron resurs] URL: <https://www.qanunla.az/heyder-eliyev-gun-o-gun-olacaq-ki-novruz-bayramini-bir-defe-susada-o-biri-il-lacinda-o-biri-il-kelbecerde-agdamda-fuzulide-cebrayilda-zengilanda-qubadlida-kecireceyik-2/>

HEYDAR ALIYEV'S LEGACY IN THE FORMATION OF INDUSTRY IN AZERBAIJAN

R.Aliyev

doctor of philosophy in technics, associate professor
Mingachevir State University

Abstract: *At the time when Heydar Aliyev, a prominent social and political figure, first came to power in the Republic of Azerbaijan, our country ranked last in the Soviet Union in terms of economic indicators. Thanks to his political influence and hard work, dozens of plants and factories were built and put into use in a short period of time.*

During the period when the great leader came to power for the second time (1993-2003), the “Contract of the Century” contract in the field of oil and gas industry was signed in 1994. Already in 1995-1996, after political stability was ensured in the country under the leadership of the great leader, the most important economic indicators reflecting the stabilization of the economy - gross domestic product, industrial and agricultural output, capital investment began to increase compared to the previous year. The great leader Heydar Aliyev paid special attention to the functioning of production and service sectors in the country.

Today, the industrial policy of the great leader is successfully continued and developed by the President of the Republic of Azerbaijan Mr. Ilham Aliyev. A national state standard of industrialization has been developed in the country. The industrial parks and districts put into use in the regions by the relevant decrees of the head of the country play an important role in the sustainable development of the non-oil industry in Azerbaijan.

Today, the Heydar Aliyev Foundation lives with dignity with the legacy of the great leader. The Heydar Aliyev Foundation, under the leadership of First Vice-President Mrs. Mehriban Aliyeva, successfully implements the policy of the great leader and properly preserves this legacy. This foundation has become the most influential charity organization in the world.

Keywords: *great leader, Soviet Union, industry, production, consumer services, plant, factory, enterprise, products, production facilities, technical facilities, socio-economic, non-oil sector, techno park, industrial quarter, innovation, information technology*

НАСЛЕДИЕ ГЕЙДАРА АЛИЕВА В СТАНОВЛЕНИИ ПРОМЫШЛЕННОСТИ АЗЕРБАЙДЖАНА

Р.Р.Алиев

доктор философии по технике, доцент
Мингяевирский государственный университет

Резюме: *Выдающийся общественно-политический деятель Гейдар Алиев в период первого прихода к власти, республика в Советском Союзе по экономическим показателям занимал последнее место. Благодаря его политическому авторитету, упорному труду за короткий срок были построены и введены в эксплуатацию десятки заводов и фабрик.*

В период второго прихода к власти великого лидера (1993-2003 годы) в нефтегазовой промышленности в 1994 году был подписан контракт “Контракт века”. Уже после обеспечения политической стабильности в стране в 1995-1996 гг. под руководством великого лидера начали расти важнейшие экономические показатели, отражающие стабилизацию экономики – валовой внутренний продукт, промышленная и сельскохозяйственная продукция, капиталовложения по сравнению с предыдущим годом. Великий лидер Гейдар Алиев уделил особое внимание функционированию производственных и сервисных сфер в стране.

Сегодня промышленная политика великого лидера успешно продолжается и развивается Президентом Азербайджанской Республики господином Ильхамом Алиевым. В стране разработан национальный государственный стандарт индустриализации. Соответствующими указами Главы государства, введены в эксплуатацию в регионах промышленные парки и кварталы, играют важную роль в устойчивом развитии не нефтяной промышленности в Азербайджане.

Сегодня Фонд Гейдара Алиева достойно живет наследием великого лидера. Под руководством первого вице-президента Мехрибана Алиева, Фонд Гейдара Алиева успешно реализует политику великого лидера и достойно сохраняет это наследие. Этот фонд стал самым влиятельным благотворительной организацией в мире.

Ключевые слова: *великий лидер, Советский Союз, промышленность, производство, бытовое обслуживание, завод, фабрика, предприятие, продукция, производственные мощности, технические сооружения, социально-экономический, ненефтяной сектор, технопарк, промышленный квартал, инновации, информационные технологии*

Elmi redaktor: i.f.d., dos. E.Hüseynova

Çara təqdim edən redaktor: i.f.d., dos. N.Qədimli

Daxil olub: 26.06.2023

Çara qəbul edilib: 03.07.2023